

és nagyszerű eseményeket és tetteket beszél; sőt fajnunk szelleme átismerésére, és csak ilyenből meríthető teljes öntudat nyelésére irodalmának mindenkori állapotjait és műveit kell ismernünk — különösen mióta ez állapotok, némi, bár nem teljes, kifejezésöket az irodalomban lették. Ez utóbbi okból szorítkoztam az új, vagyis a mohácsi veszedelem óta irodalomra jelen munkámban, miután az ó és középkor emlékei, amennyiben az enyészetet elkerülték, nemzeti jellem helyett főleg csak egy osztályét, a szerzetes rendét, viselik és tükröztetik vissza.

Mi a tárgyalt írók kiválasztását illeti, a korlátozott tér miatt főleg a korok és fontosb irányok képviselőire szorítkoztam. Ezért a nevekben és munkákban elég gazdag XVI. századból, melynek irodalma különben is inkább osztályokat mint egyéniségeket tüntet fel, aránylag keveseket adtam; a XVII-ben, hol már egyéni önállóság leszen észrevehető, a régi irányok folytatói mellőzésével, inkább ama kevesebb kitünőknek nyitottam nagyobb tért; a XVIII-nak nagy seregéből csak a historiai és egyszersmind belső becsű írók vétettek be (ezért a népies iskola csak egy pár képviselővel van elvégezve), a XIX-dik századnak magának ellenben, a széptani becs és gyakorlati fontosság tekintetéből, harminckilenc képviselő jutott.

Az életrajzokban az adatkészlet erejéig bő voltam: t. i. egy tekintélyes része az irodalmi történetnek ezekben foglaltatik, főleg a színpalak köztinek, mely különösen van hivatva az irodalom fejlődése okait kellő világításba helyezni. Azonban ép e magán történetünk adatszegénysége az, mely miatt a mi irodalomtörténetünk soha oly részletes, indokolt, való és eleven képet nem fog adhatni, mint az újabb művelt nemzeteké. Emlékiratok s kortanúk kisebb feljegyzései, önéletírások, naplók s fenntartott levelezések nálunk ritkák, s a meglevők is többnyire kiadatlanok; holott, mennyire tanulságosak az ilyek, épen a külföld irodalmi és erkölestörténetei mutatják, valamint azon életrajzaink is, mikhez vagy levelezések is használtathattak, mint különösen Kazinczy, Berzsenyi, Vitkovics, Döbrentei, Kisfaludy Károly, Kölcseynél; vagy legalább egykoriak feljegyzései s tartalmasb önéletrajzi vallomások, mint Kis, Czuczor, Székács, Petőfi, Arany, Szász stbnél. Az ily részletesb fejezetekből műveltségi állapotaink s erkölcsi fejleményeink ismerete is, meg vagyok győződve, nem csekély nyeresényt láthat, mit azért emelek ki főleg, mert óhajtom, hogy legyenek ezentúl minél többen, kik naplóznak, s magokat és másokat érdeklő adatkészlet felhalmozásában nem unatkoznak; és pe-

dig minél részletesben, de híven és pontosan. Sok dolog csekélynek látszhatik a feljegyzőnek, vagy másnak is jelennem, mi a biographusra nézve egykor vajmi jelentékeny lehet: mit, úgy hiszem, e munka lapjain szinte akárhányszor tapasztalhat a psychológ olvasó. De nem csak a történeti, hanem a kritikai tekintet is kívánatossá tette, mennyiben az lehetséges volt, az életrajzi részletességet, s nem fogja bánni az, ki tudja, mikép egy, sokszor csekélynek látszó körülmény az író özveves munkássága vagy egyes dolgozatai megértésére vagy helyes méltánylására mily fontos lehet, s hogy a művet az alkotónak egyéni állapottól és élményeitől elválasztani nem lehet.

Különben az életrajzok kivétel nélkül forrásvizsgálaton alapszanak. Tudva, mennyi valótlan-ság és képtelenség terjesztetik nálunk a vizsgálati gondhiány miatt, s az első, felületesen oda vetett, adatoknak új meg új, vak utánmásolása által: régi szabályom: „Nem hisni”, mely a hitelesség első feltétele. Azért soha sem állítok semmit, mit utolsó nyomig ki nem kutattam. Hogy előadásom annyi újat s a közkeletű adatok és nézetektől eltérőt tartalmaz, épen innen van; és mert igen gyakran nem épen mindennapi, sőt kézirati kútfőket és saját tudomásomat, sőt a hagyományt is használhattam, mint ki az utolsó fél

század költőit majd mind személyesen ismertem, a legtöbbel közelebbi viszonyban álltam, sőt közölök a korosbaktól sokszor igen becses értesüléseket vettem azokról, kik viszont őket előzték meg egy fél századdal. S ennyiben e munka kútfoi rangot is vesz igénybe.

Ugyan ezért nem szívesen hagytam el a jelen kiadásból az igazoló jegyzeteket, és csak is azért, hogy a XVII. század népies költészetének s a forradalom utáni költőknek helyet nyerjek; amiért, társaimat és utódaimat a kritikai irodalomtörténet írásában, figyelmeztetnem kell, hogy *rújak* nézve e kiadás egyáltalában nem teszi nélkülözhetővé az előbbit¹, míg viszont amaz nem ezt, mert itt is alig van életrajz, mely a mások s a magam vizsgálatai, sőt némely szerencsés felfedezések folytán is, vagy új és kiegészítő, vagy megigazított adatokat ne hozna.

Mennél bővebb voltam az életrajzi fejezetekben — éppen mert nálunk mind maig nem sok történt e szakban, a belfejlődésre való figyelemmel pedig éppen kevés —, annál inkább kelle takarékoskodnom az

¹ Melyet, amennyiben az többé nem kapható, pótol a „*Magyar Költők Élete*“ két kötetben, P. 1871. Ráthnál (Összegyűjtött Munkáim III. IV. köt.).

anthologiai részben, különösen a XVI. századéban. Mert, ismétlem, ez nem aesthetikai, hanem historiai chrestomathia; s így sok becsesebb darab maradt ki mint amilyek néha a felvettek: t. i. a széptani tekintet mellett főkép a *kor*, vagy bizonyos *irányok*; az *írók*, ezek nyelvi, irodalmi, gondolkodás-, érzés- és előadási sajáttságaik kitüntetése forgott szemem előtt. Ahol csak lehetett, *egész* darabokat adtam, miután szépműveknél a compositió nem kevesebb fontos mint a részletes kivitel; azonban nagy egészeknél, hol a szerkezet ismerete egy és más tekintetből különös figyelemre méltó, annak vázlata a töredékes mutatványok elibe bocsátatott. *Műfordítások* is vétettek fel, mert némely költők, kik nem közönséges befolyást gyakoroltak nyelvünk és költészetünk kifejtésére és művelésére, részint vagy főleg műfordítások által hatottak; s mert a műfordítás által, valamint egyfelül a külföld egy és más jeles műve irodalmunknak szinte sajátjává lett: másfelül a nyelv és előadás történetére gyakran csak úgy, sőt nyomosabban hatott, mint sok eredeti mű; s nem csak azt mutatja, mikép bírta a nyelv különböző időkben az idegen írók gondolatait visszaadni, de azt is, mily szerencsével vívott meg egy s más költő idegen jeles írók művei tartalmával és formáival.

Szó- s dologmagyarázó apró jegyzéseket csak a

régiebbeknél, s ott vetettem a szöveg alá, hol kézen forgó eszközeink az olvasót cserben hagyják.

A régibb költők darabjainál kijegyzett szachémák tudnivalókép nem prosodiára, hanem azok rhythmusára mutatnak.

A szöveg egyébiránt mindig a legjobb olvasás szerint, eredeti kiadásokkal összevetve, s mindenben híven adatott. Az *írásmód* a maihoz idomítatott, de úgy, hogy az írók *olvasása* (*kiejtése*) módja híven megtartatott.

Óhajtom, hogy e munka, mely közel félszázad előtt, első alakjában leginkább idegeneknek szánuva, szerencsés volt költészetünknek a világ irodalomtörténetében helyet vívni ki; melynek szerető gonddal újra megalkotott magyar kiadásával oly időben kívántam szolgálni nemzetemnek, „mikor az illúsiók elmúltával minden elfogulatlan hazafinak azon meggyőződésre kellett ébrednie, hogy — nem mondom dicsőségre, hanem — csak önfenntartásunkra is, nincs más út, mint a nemzeti műveltség öntudata a múltban, s minden erővel emelése a jövőben“¹; jelenleg is, midőn a nemzet, politikai önállásának birtokába jutván, újabb keserves, de tanulságos tapasztalások után,

¹ Az 1854-ki Előszó szavai.

újabb illúziókból kibontakozni kezd, *s a nemzeti műveltség egyedül idvezítő erejéről* meg nem feledkezve, ennek elsajátításán s minden téren emelésén törekszik: óhajtom, mondom, hogy e munka most is némi tényező legyen e kettős irány támogatásában.

Budapesten, octóber 18. 1875.

TOLDY FERENC.